

*Стратонов В.М.,**д.ю.н. професор, декан юридичного факультету
Херсонського державного університету,
Заслужений юрист України**Іванищук А.А.,**к.ю.н., доцент кафедри галузевого права
Херсонського державного університету*

ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

Анотація. В даній роботі закладаються основні ідеї щодо розробки загальної концепції та майбутніх теоретичних основ міжнародної криміналістики, яка повинна стати запорукою в боротьбі зі світовою злочинністю.

Ключові слова: міжнародна криміналістика, міжнародні відносини, глобальна злочинність.

Постановка проблеми. Як свідчать факти та статистичні дані, злочинність глобалізується і її небезпека має тенденцію до зростання в усьому світі. Серед них тероризм є однією з найгостріших проблем та загроз для світової спільноти на початку XXI століття, яка негативно впливає як на різні сфери суспільного життя всередині держави, так і на різні аспекти міжнародних відносин. Якщо в часи «холодної війни» головною проблемою було збереження миру на континенті, то сьогодні такою, поряд з іншими, є проблема протидії міжконтинентальній злочинності, серед яких тероризм, незаконна торгівля людьми, незаконні обороти наркотичних речовин та їх прекурсорів, комп'ютерні злочини тощо. Події, що відбуваються останнім часом у світі, свідчать про загрозу, швидко прогресуючу модифікацію цих небезпечних явищ. Для цього необхідно розробити концепцію, в межах якої визначити роль і місце міжнародної криміналістики. Адже відомо, що сьогодні розвивається такий інститут як міжнародна кримінологія тощо. Тому це і дозволяє нам віднести дану проблему до актуальних.

Мета роботи. Визначити та охарактеризувати проблеми створення концептуальних основ міжнародної криміналістики.

Викладення основного матеріалу. У низці глобальних проблем, що несуть загрозу для

всього людства, ООН виділяє дванадцять і серед них — боротьба із злочинністю і тероризмом. Зазначене ставить перед міжнародним правом все більше і більше завдань та проблем, які потребують іноді негайного вирішення. Про це свідчать матеріали круглого столу, який відбувся на кафедрі міжнародного права Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного інституту [1].

Тому на сьогоднішній день розвиваються ідеї міжнародного направлення в кримінології (В. Антипенко, В. Дрьомін, О. Костенко, Т. Короткий).

Оскільки злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму, загроза використання з терористичною метою ядерних та інших об'єктів на території України, небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного тероризму, комп'ютерний тероризм віднесені згідно ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року до основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України, постає проблема щодо виявлення як причин та умов, так і розкриття та розслідування даних злочинів. Отже необхідно перш за все розробити теоретичні основи та практичні рекомендації саме з питань, які входять в предмет та систему криміналістики.

Звичайно першою проблемою стане визначення предмету криміналістики та її методологічних засад, до сьогодні різні наукові школи трактують його по-різному, я вже не говорю про об'єкт криміналістики.

Друга проблема буде виникати через призм процесуального законодавства, оскільки кримінальне процесуальне законодавство наприклад України значно відрізняється від

країн Європи, далекого та близького сходу, США та інших держав. До того ж в усіх країнах різний менталітет, який сформовано на економічному, цивілізаційному рівні розвитку держав та суспільства.

Будуть виникати і інші проблеми, які все ж таки можна усувати, принаймні враховувати при розробці тієї чи іншої рекомендації. Тому, на мою думку, слід об'єднати зусилля вчених криміналістів (хоч такі спроби вже є Асоціація Криміналістів в Україні (президент В.Ю. Шепітько), аналогічні громадські організації в Росії, Литві, Білорусії. Проте цього замало, ми лише бачимо прагнення, а не результат.

Доречно розробити загальну концепцію, в межах якої повинні бути сформовані теоретичні основи міжнародної криміналістики. Скажімо, Україною вже багато зроблено у сфері протидії тероризму — утворено спеціальний координаційний орган — Антитерористичний центр при СБУ, у 2003 р., прийнято Закон України «Про боротьбу з тероризмом», ратифіковано ряд міжнародних антитерористичних конвенцій. Кримінальний кодекс України містить ст. 258 «Терористичний акт», відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запобігання тероризму» від 21 вересня 2006 р. КК України був доповнений ст.ст. 258-1 «Втягнення у вчинення терористичного акту», 258-2 «Публічні заклики до вчинення терористичного акту», 258-3 «Створення терористичної групи чи терористичної організації», 258-4 «Сприяння вчиненню терористичного акту». Аналогічно вирішуються питання і по інших злочинах, але проблем не стає менше. За даними Всесвітнього Банку, незаконні фінансові операції складають від 2 до 5% від світового валового продукту, тобто \$600 млрд. — \$1.5 трлн. у рік. Обороти міжнародної наркоторгівлі складає \$300 — 500 млрд., торгівля людьми і зброєю — \$150 — 470 млрд. Дохід від здійснення комп'ютерних злочинів досягає \$100 млрд. у рік. Яку частку цих фінансових потоків контролюють злочинні або терористичні структури, сьогодні не знає ніхто. Терористичні групи, як і організовані злочинні співтовариства, використовують для пересилання грошей налагоджені системи особистих зв'язків теж саме роблять і інші злочинні групи.

Обговорювати всі проблеми досить складно, але вже сьогодні в новому кримінальному процесуальному кодексі передбачено окрему главу присвячену міжнародним відносинам, це ще раз підтверджує необхідність наукового обговорення саме основ міжнародної криміналістики.

Розслідування злочинів є динамічною системою, основна функція якої полягає у ефективному протистоянні злочинній діяльності. Його можна розглядати як вид пізнавальної діяльності, що має специфічні риси. Так, ще у 1969 році процес розслідування охарактеризував І.М. Лузгін [2, 29-31], розуміючи сутність розслідування як окремих випадок пізнавальної діяльності в системі кримінального процесу [3, 7]. Оскільки розкриття та розслідування злочинів є одним із завдань криміналістики в будь-якій державі, навіть не залежно від державного устрою, політичної системи тощо, тому і постає необхідність розглядати їх як окремих структурний елемент криміналістики, направлений на протидію злочинній діяльності, проте не лише в межах однієї держави, але і у міжнародному масштабі. Така діяльність не може здійснюватись хаотично, без визначеної координації. Тому доречно говорити про створення спочатку концепції, а потім теоретичних основ міжнародної криміналістики.

Специфіка пізнавальної діяльності осіб, які проводять розслідування, як указує Б.В. Романюк, полягає саме в тому, що вона регулюється нормами права. Навіть незважаючи на це, вона є звичайним науково-практичним пізнанням, а тому значною мірою базується на загальних наукових положеннях методології пізнання [4]. Отже можливість пізнання події злочину обумовлена загальними закономірностями матеріального світу: взаємозв'язками предметів, явищ, загальною властивістю відображення. Відображення притаманно усім видам і формам матерії і виявляється як результат взаємодії об'єктів між собою, в ході якої об'єкти піддаються змінам. Відображення цих змін зберігається у слідах-носіях, зміст яких є інформацією. Оскільки злочин по відношенню до пізнання є подією ретроспективною, то розслідування, як відзначає М.Я. Сегай, ґрунтується на вивченні тих предметів, які містять інформацію про об'єкти і події минулого [5, 13].

В такому випадку дуже важливим є той факт, що накопичення інформації про об'єкти — носії, та саме головне, обмін інформацією про їх властивості, ідентифікаційні ознаки тощо є запорукою швидкого, повного та об'єктивного розслідування злочинів. Тому і є необхідність підготовки як правової бази, так і теоретичних основ, технічних можливостей тощо, щодо такої співпраці в міжнародних межах.

Варто відмітити, що характерною особливістю пізнання події злочину в процесі розслідування є здійснення його уповноваженими на це суб'єктами в установленій кримінально-процесуальним законодавством формі, процесуальними засобами, які характеризуються обмеженістю строками, що мають інформаційно-управлінський характер взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального процесу [6, 20]. Проте в зарубіжних країнах, як ми вже зазначали, процесуальні форми, засоби різняться та і суб'єкти розслідування не завжди співпадають, але це не є перешкодою в роботі з організації судочинства. Тут можна згадати тезу, що при чіткому розподілі повноважень існують теоретичні і правові підстави взаємодії, яка «передбачає спільні зусилля у розкритті та розслідуванні злочинів шляхом поєднання методів і засобів, притаманних їм» [7, 321]. Теоретичними підставами такої взаємодії є «спільність завдань та використання можливостей кожного з взаємодіючих органів».

Що ж повинно стати початком досліджень для розробки концепції міжнародної криміналістики, перш за все її поняття і предмет. По-друге, сучасний стан криміналістичної науки в зарубіжних країнах: Австрії, Англії, Китаю, Німеччини, Франції, США та ін. Видатні вчені-криміналісти зарубіжжя. Криміналістичні установи, кафедри криміналістики у провідних юридичних навчальних закладах зарубіжжя. Розвиток криміналістичної техніки та їх значення для збирання і дослідження інформації про злочин та його учасників. Класифікація засобів криміналістичної техніки, прийомів і методів збирання та дослідження криміналістичної інформації. Правова та етична регламентація їх застосування у слідчій, оперативно-розшуковій, експертній діяльності по розкриттю і розслідуванню злочинів та під час судового розгляду кримінальних справ. Критерії допустимості використання технічних

засобів і методів роботи з доказами у кримінальному судочинстві. Комплекти техніко-криміналістичних засобів, які застосовуються у «польовій криміналістиці» — при проведенні слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, спрямованих на розкриття і розслідування злочинів. Загальна характеристика сутності і можливостей техніко-криміналістичних засобів, прийомів і методів, що застосовуються для лабораторних досліджень речових доказів. Перспективи розвитку криміналістичної техніки. Сучасні можливості та перспективи зберігання і дослідження інформації з метою розкриття і розслідування злочинів. Проблеми автоматизації експертних досліджень. Підготовка кадрів за межами України.

Але одразу постає проблемне питання щодо нової галузі в криміналістиці, настільки правильно ми визначимось з даною проблемою, настільки ефективною буде запропонована діяльність.

Висновок. Думається, що саме процесуальне закріплення міжнародних відносин в сучасному кримінальному судочинстві стане початком формування і нового розділу в криміналістиці. Все це зумовить підготовку концептуальних основ міжнародної криміналістики.

Література:

1. Міжнародна кримінологія: стан та перспективи збірник матеріалів круглого столу / За ред. М.П. Орзіха, В.Ф. Антипенко // Б-ка журналу «Юридичний вісник». — Одеса : Фенікс, 2010. — 324 с.
2. Лузгин И.М. Расследование как процесс познания / И.М. Лузгин. — М. : Высшая школа МВД СССР, 1969.— 177 с.
3. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования / И.М. Лузгин. — М. : Юридическая литература, 1973.— 216 с.
4. Романюк Б.В. Застосування системного методу пізнання при розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2007. — № 16. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/bozk/2007/16text/g16_01.htm. — Назва з екрана.
5. Сегай М.Я. Методология судебной идентификации / М.Я. Сегай, Л.Е. Ароцкер. — К. : РИО МВД УССР, 1970. — 254 с.
6. Лукашевич В.Г. Методологічні проблеми оптимізації пізнавальної діяльності з розслідування злочинів / В.Г. Лукашевич // Криміналістичний вісник. — К. : ДНДЕКЦ, 2005.— № 1(3).— С. 18-24.
7. Стратонов В.М. Криміналістична теорія пізнавальної діяльності : монографія / В.М. Стратонов. — Х. : ХДУ, 2009. — 440 с.

Стратонов В.М., Иванишук А.А. Формирование теоретических основ международной криминалистики.

Аннотация. В работе рассматриваются проблемы борьбы с транснациональной преступностью, характеризуются возможности противодействия ей, для чего предлагается создание концепции и разработка теоретических основ международной криминалистики.

Ключевые слова: международная криминалистика, международные отношения, транснациональная преступность.

Stratonov V.M. Ivanyschuk A.A. Formation of the theoretical foundations of international criminology.

Summary. In this paper we consider the problem of combating transnational crime, are characterized by the possibility of counteracting the creation of concepts and development of theoretical bases of International Criminology.

Keywords: international law, international relations, transnational crime